

מתוך הספר "זכור לאברהם"
על הרה"ג אברהם אלנדאף זצ"ל
באדיבות ה"ר עזריאל נדאף שליט"א

פרידה מכולל ספרד

במשך שנת תרס"ה—תרס"ו הרעו לנו כוללות הספרדים בענייני עריכת ¹⁹⁴ המס גולגולת, שהיה על ידם, כיתר הקהלות ¹⁹⁵ — לבד האשכנזים — והוסיפו כפליים על השנים הקודמות. גם חלוקת המצה לפסח מיעטו, וכמה חקירות על מצב כל אחד ואחד, כדי ליפטר ממנו. ומלבד זאת הזמינו מצות לתימנים בפני עצמם, ופועלי און שלהם שמו חול תוך העיסה. וכאשר היו התימנים אוכלים אותה, היו מרגישים החצץ בשיניהם והיו אומרים: קיימו בנו 'ויגרס בחצץ שני' ¹⁹⁶ וצר להם עד מאד.

ובשנת תרס"ו עמדה המחלוקת בינינו ובין כולל הספרדים, וגם בין הספרדים עצמם. כי בתמוז תרס"ו נלב"ע הרב יש"א ברכה זצ"ל. ואז עמדה המחלוקת את מי להעמיד ראשל"צ תחתיו כי קצתם רוצים להעמיד בנו ר' חיים אלישר וקצתם את ר' יעקב מאיר ¹⁹⁷. ויען שר' יעקב מאיר היה נוטה לטובת התימנים, וגם היה נצרך להם להגדיל מספר הבוחרים בו, שלח אלינו, כי גילוהו אליו, והוא ישוב זכיות הכוללות בכל ענין, כמנו כמו הספרדים, בלי כל הבדל, לא כמו שהתנהגו כוללות הספרדים אתנו מכבר. ועשה לנו שטר על זה. ואז בחרנו בו עם שאר הקהלות אשר בחרו בו, ועלתה בידו. ובאמצעות האדון אלברט ענתבי, שהיה מידע עם שרי הממשלה, הסכימה הממשלה בירושלים להעמידו בתור וکیل ¹⁹⁸ חכם-באשי עד שיבוא פירמאן ¹⁹⁹ מקושטא.

194 הערכה, שזמה.

195 תשלום מס הגולגולת על כל הקהילות בירושלים — מחוץ לאשכנזים — הוסדר באמצעות הכולל הספרדי. על מס הגולגולת עיין הערה 17 לעיל.

196 איכה ג, טז.

197 עסקן פעיל בקרב הספרדים בירושלים. חבר בית דינו של הרב יש"א ברכה. בשנת תרע"ו נתמנה לחכם-באשי בירושלים. מחמת מחלוקת עבר לסלונקי ובשנת תרפ"א שב ונתמנה ל"ראשון לציון".

198 ממלא מקום. 199 תעודה רשמית מטעם הסולטאן.

וביני ביני שלחו הכת של ר' חיים הנזכר לקושטא מכתבים אל מיודעיהם השרים היהודים ואל החכם-באשי משה הלוי²⁰⁰, שאינם רוצים בו כי אם בר' חיים אלישר. והיה לכולל הספרדים באותו הזמן שלח כולל בערי בוכארה הוא ר' אליהו פניזיל²⁰¹, ושלחו אליו כי יסע לקושטא לעשות תעמולה ולהוציא פירמאן לר' חיים אלישר. ואז נסע תכף לשם ועשה תעמולה לעצמו. והחכם-באשי ראה כי המחלוקת גברה בירושלים בין שני הצדדין, שמע לעצתו והוציא פירמאן חכם-באשי וראשל"ץ לר' אליהו פניזיל, ובא לירושלים. ואז כאשר ראו האשכנזים שונאי רי"מ²⁰² שלא עלתה בידו שמחו לקראת ר' אליהו כעל כל הון, יען כי אינו כל-כך פקח כרי"מ ויכולים להוליכו שולל כרצונם. בין כך ובין כך שלחו מסלאניק לרי"מ כי יבא להיות להם חכם-באשי, והלך לו בכבוד גדול. ועזב אותנו לאנחות, כי עמדו כוללות הספרדים להנקם בנו אחרי שלא בחרנו בר' חיים אלישר עמהם, והוסיפו עלינו במס הגולגולת כפלי כפלים. ואז עמדו להטיל עריכה כרצונם, ומסרו הפינקס למוכ'תארים שלהם לגבות מכל איש, כפי מה שהעריכו הם, בחזקה. ויתפשו כל מי שמצאו, וידרשו ממנו במקום מה שהיה משלם סך אחד מג'ידי לשלם ארבעה מג'ידי, ויצר להם. ומי שלא שילם הכניסוהו בית-האסורים, מקום מטונף מצואה ושתן, ותהי צעקה גדולה.

ויתחזקו התימנים מאד על כי עשו אתם את כל הרעה הזאת ולא חמלו עוד על שום איש, ויעמידו להם מוכ'תארים, ויגישו קובלנא אל השר על זאת. ויען שהיה הא' ואלירו²⁰³ במשרד האידארה פקיד מצד היהודים, והוא לבש קנאה²⁰⁴ גדולה על התימנים, ועמד כנגדם בכל תקפו, לא היה השר מתחשב לדרישת התימנים עד שאסרו ששים איש. ומהם גדולי וחכמי התימנים, חוץ מהר"י צארום וקצת אנשי עצתו, שנטו אחרי כת הר' פניזיל ונספחו אליהם, ועל כן לא היו דורשים מהם כלום. וישבו בבית הכלא כשלושים יום. וימן לנו ה' עוזר את הא' אלברט ענתבי, שהיה שר-וגדול בבית הממשלה ודבריו נשמעים, באופן כנגד

200 ראש הרבנים בקושטא.

201 יצא מספר פעמים כשד"ר של כוללות עדת הספרדים ומוסדותיה. שימש חכם-באשי בירושלים בשנים תרס"ז-תרס"ט. נפטר בטבת תרע"ט.

202 ר' יעקב מאיר.

203 חיים אהרן ולירו (תר"ה-תרפ"ג). מנהל כללי של בנק ולירו בארץ ישראל ונשיא עדת הספרדים בירושלים. חבר מועצת הפלך (מג'לס אדארה). ייצג את היהודים בפני השלטונות וזכה לאותות כבוד מן הממשלות העות'מאנית, האוסטרית והרוסית.

204 חימה וכעס, כמשמעותה בפי התימנים.

חיים ואלירו. ונעשו אחד מצד הספרדים ואחד מצד התימנים. ובמשך הימים התימנים מתפללים וצועקים בבתי כנסיות, שיצילם מאויביהם. ובכל ב' ג' ימים מגישים קובלנא אל המושל, ומחזיר אותם אל השר הפקיד על המס, שהיה ידיד עם ואלירו. והוא באחת, לא יותר כלום ממה שפסקו עליהם הספרדים. ואחר ארבעים יום יצאו בערבות עד שיראו איך ומה לעשות.

בראותנו כי אין עוד תקוה להיות כלולים בספרדים, אז הגשנו קובלנא כי אנו רוצים להפרד, קהלה כולל לעצמנו. ותרב קנאת הספרדים עד למעלה. ואנחנו התחזקנו והתחברנו, כאיש אחד חברים, בלתי להשאר תחת פרסות רגליהם, כלל ועיקר. אז חזרו הספרדים לתפוש את ראשי העדה, והובילום בית האסורים, וישבו שם כארבעים יום. ויתיעצו לשלוח שליח עם מכתב בקשה מהר"ר משה הלוי להשתדל לתת לנו רשיון להיות כוללות לעצמנו, כי לא הרעילו המכתבים. ויבקשו ממני לנסוע, יען כי אין איש יודע לצאת ולבא, ולפני מלכים יתיצב, טוב ממני, וכל שכן שאני המניע הראשי של דבר זה. וימסרו מכתב בידי אל החכם-באשי משה הלוי, ומעט כסף הוצאות הדרך, גם מכתב שליחות אל אחינו שם לגדב בעד החזקת הת"ת והישיבה הנזכרים.

מסע לקושטא

ואסע בחשאי בחדש תמוז תרס"ז, ולא נודע לספרדים אלא אחר שכבר אני בקושטא. והיה לי שם רק ידיד ומכיר חלבי שהיה שם קרוב למלכות, וכ"ש לח"ב²⁰⁵ משה הלוי. ובא עמי פעם אחת אליו, והגשתי לפניו המכתב, כי על פיו יקום דבר. ואחר שבקרתי אצל ח"ב משה הלוי הנזכר ג' ד' פעמים בסירוגין, הבטיח לי כי הוא יתקן הענין. וכוללות הספרדים שולחים אליו לבל יעשה בקשתנו, בטענות כוזבות. וישבתי שם שני חדשים, בחדר קטן ששכרתי אצל בעל-בית עני, ואוכל מכיס. ורוב היום לומד במשניות שקניתי שם מבעל-הבית הנזכר. במשך ישיבתי שם גמרתי הש"ס, עד שסוף הבטיחני הרמה"ל²⁰⁶, שכבר שלח מכתב חריף לח"ב ירושלים, שלא ידרשו עוד כפי רצונם, רק כפי העריכה שקבלנו עלינו. וכן כל הזכויות ישו עמנו. ואם לא יעשו כן, הוא ישלח לנו פירמאן לקנות לנו בית-עלמין לעצמנו, וזהו עיקר הפירוד מכוללותם. ואז הלכתי אל ועד העיר, ודרשתי כי יעזרו לי עם הוצאות הדרך, כי לא נשאר לי

205 וכל שכן לחכם-באשי.

206 הרב משה הלוי.

כסף. ויען לי המזכיר הא' ר' חיים נחום ²⁰⁷ נ"י, כי אי-אפשר לתת כי אם שכר הדרך עד סלאניק. ויתן לי ארבעה מג'ידי, ונסעתי ברכבת לסלאניק לבקש עזרה לישיבה ות"ת שלנו.

וכאשר הגעתי לשם שאלתי על מקום מגורי מעלת הר"ר יעקב מאיר, בחשבי כי יזכור הידידות והטובה אשר עשינו אתו, ויליץ בעדי לפני עשירי העיר. וכאשר הגעתי אליו וערכתי בקשתי לפניו, פנה אלי בפנים אחרים והשיב: אין לי שום עסק בזה, ולא אוכל לעשות אתך דבר. הנה העיר לפניך, עשה כרצונך! אז הלכתי מאתו בפחי נפש והלכתי לבקש עם מי לדבר, כי כולם אין מדברים רק בלשון אספניול, ורק איזה תלמידי-חכמים יודעים לשון הקודש. ובחזרי אחר מי שיראני את הישיבה של ת"ח שיש שם, מצאתי אדם אחד שהראני. והלכתי ודברתי אתם, והראיתי להם הפינקס של שליחות, שהיה בידי. ואז אחד מהם רשם לי שמות יחידים הגבירים שיש שם. וגם כתב לי בלשון אספניול שורותים ענין בקשתי ללמוד לדבר לגביר ²⁰⁸ או לפחות להראות לו הכתוב. ובדוחק עד שנזדמן לי אחד, שרצה להראות לי בתיהם בשכרו. ובכל זאת השגתי מחמשה גבירים סך פעוט מאד. והועד נתן עזרה לנסיעה ד' מג'ידי, שלא הספיק לי אפילו שכירות הספינה משם לירושלים. וסבלתי צער גדול, לולא שהיה לי עוד מעט טבעות כסף ואבנים מתימן, שמכרתי אותם בערך ²⁰⁹ ג' מג'ידי לא הייתי יכול לחזור לירושלים.

אימת רדיפות הספרדים

וכאשר חזרתי הגעתי ערב-ראש-השנה תרס"ח, והנה כבר קדמו המכתבים של הר"ר ח"ב משה הלוי לפני אצל כולל הספרדים. ולא די שלא התחשבו לדבריו, אלא שהוסיפו שנאה על שנאתם, ובקשו לבלעני עד מות, ורדפו אחרי כמו שרדף שאול את דוד. לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי.

פעם אחת שלחו המוכ'תאר שלהם עם שני פוליצים ²¹⁰ בחצי הלילה להוביל אותי לבית האסורים, יען כי כל התנועה של פרידתנו היתה על ידי. ויבואו אל הבית שלי, וידפקו על הדלת בחשבם שאני לן שם. ואותה הלילה היה לנו, חברי הועד, אסיפה בועד, שהיה בחצר אחרת בשכונתנו נחלת-צבי. ותיקץ אמי, ותען

207 חיים נחום אפנדי, רבה הראשי של תורכיה ושל מצרים לעתיד.

208 שיעורו: שיוכל להשמיע בעצמו דבריו לפני הגביר.

209 במחיר.

210 שוטרים.

להם: הוא בועד! וילכו וידפקו על בית אחד מהשכנים, וידרשו ממנו להראותם בית הוועד. והב"ה²¹¹ הקדים רפואה למכה, כי אחר שגמרנו האסיפה, וכבר היה קרוב לחצות הלילה, נשארתי שם, ומרוב יגיעתי נרדמתי. וכאשר הראם האיש שהוא את בית הוועד, דפקו על הדלת, פעם אחר פעם, ואין עונה. חשבו שאין שם איש, וחזרו בפחיתנות. וכשהקצתי בעלות השחר, הלכתי הביתה, ותספר לי אמי מה שקרה. אז אמרתי אל לבי: אין תקנה כי אם להחבא בשכונה אחרת, מקום שלא יודע לשום איש. ואקח איתו כלי הכתיבה והפינקסאות, ואלך אל שכונת רחובות הבוכארים, והמשרת של הוועד גר שם. ואבקשו שיחפש חדר, שאין שם שכנים. וימצא חדר בקצה השכונה, ונלך שמה, ושם טמנתי עצמי. ולא נודע הדבר, כי אם לחברי הוועד, ובבל תאמר²¹². והמלחמה במכתבים התחילה, עד שבשנת תרס"ח הוכרזה החירות, שאין עוד פחד ממשלת השולטאן ושריו. אז יכולתי לצאת ממחבואי, שהיה משך חמשה חדשים, לביתי. באותו יום השבת של כרוז הנזכר, זכור אזכור ותשוח עלי נפשי. ואז שכרנו בית ועד פומבי, והתעסקנו בענייני הכולל ביד רמה. ובחודש ניסן אותה שנה לוינו סך מאה ל"פ מהא' אלברט ענתבי, וחלקנו מצות ויין לכל הקהלה בשמחות וגיל, ויצאתי לחירות מרדיפות הספרדים. וסדרנו ב"ד לעצמנו את ר"ש אלשיך, ור"ש עראקי כ"ץ ואני הכותב, וסדרנו גט פעם ראשונה. ובשנייה קראנו לשנים רבנים מעדת החלבים הר"ר אברהם ענתבי²¹³, והר"ר יצחק שרים²¹⁴ וז"ל, שהם או מב"ד הספרדים, ועמדו אתנו בעת עשיית הגט מראש ועד סוף. ואחר שראו, שהכל היה בסדר נכון, כפי מנהג הבית-דין שלהם, אישרונו והחזיקו בידינו, כי היו חושבים שלא נוכל לסדר גט כתיקון וכנהוג בירושלים.

לימין יהדות צנעא

אותה שנה שלחו אלי מצנעא, כי הם בצער גדול מהמס של הגולגולת, שהטילה עליהם הממשלה התורכית, ובקשו ממני לילך לקושטא אל הח"ב הראשי משה הלוי, לבקש ממנו שיליץ בעדם לפני שרי המלך לוותר להם ממה שדורשים מהם שלא במשפט. ואז הלכתי אל ראש ביה"ס של חכ"ח הא' נסים בכר,

211 והמקום ברוך הוא.

212 כלומר, תנאי היה בין חברי הוועד, שלא יגלה אדם מחבואו.

213 אברהם דוד ענתבי, מרבני ארם צובה.

214 תלמיד חכם ומקובל (תר"ך-תרס"ט). חברי בית-דינו של הרב יעקב מטלון, ובעל חיבורים תורניים.

וספרתי לו כל הענין על-פי מכתבם. והוא השתדל וכתב אל החברה הנזכרת בפריז, והם כתבו מכתבים אל המלך עבד-אל-חמיד²¹⁵. וגם אני נסעתי לקושטא והלכתי תחלה אצל איש חלבי מראד שמו, שהיה ידיד עם השר משה הלוי וקרוב למלכות. וספרתי לו המאורע, ודרש סך כעשר ל"פ משכורתו, ודבר עם שרי המלך. ואחר איזה חדשים שלחו מקושטא שרים גדולים לפקח על הענינים, שבין היהודים והממשלה בצנעא, ולהקל מעליהם דרישת המס שדרשו מהם על החיים ועל המתים²¹⁶. וכן נעשה תליית וכמו שהודיעו לי במכתבים מצנעא...

התדיינות עם הכולל הספרדי

בשנת תר"ע קנינו קרקע בהר הזיתים לבית-עלמין על-ידי הא' אלברט ענתבי, ושילם הכסף מקופת ההלוואות שהיתה תח"י²¹⁷ עד שנוכל לפרוע. ואז היינו שולחים מכתבי בקשות לגדבות לחוץ-לארץ, וגם כרוזים והודעות בעתונים. וכשראו שאין יכולים עוד לעמוד נגדנו במלחמה לפני הממשלה יר"ה²¹⁸ אז נתאספו בחודש סיון כל הרבנים הגדולים, ספרדים ואשכנזים פרושים וחסידים, ושלחו אחרינו, כי צריכים אנו לבוא לאסיפה בבית הראב"ד הר"ר יעקב צדיק בהר-ציון לעמוד לדין עם כולל הספרדים. והלכנו הרש"ל והרש"ך עראקי²¹⁹ ואני. וראינו והנה החדר מלא רבנים בתי ב"ד אשכנזים וספרדים, ויתר הרבנים ובראשם הרה"ג חיים זוננפלד²²⁰ והר"ר יעקב צדיק זת"ל והר"ר בנימין הורוץ. ויגש הר"ר יחיא צארום, שהיה מכת הספרדים, לטעון עלינו עם אחד מרבנים הספרדים: מאיזה דין ובאיזה טענה אנחנו נפרדים מכוללותם אחר שנכללנו בכוללות הספרדים מעת שנכנסו התימנים הראשונים לירושלים? והיתה תשובתנו, כי לא נוכל להשיב ולא לדון ולא לטעון שום טענה ודין-ודברים לפני שום רב בירושלים, כי כולם בע"ד²²¹. ואם ירצו לדון עמהם ירשו להם מורשה ואנו נרשה אחד מאתנו, ונלך לדון בחוץ לארץ אצל רבנים גדולים, שאין להם שום פנייה לשום צד משתי הכתות, ומה שיפסקו עלינו אנו מקבלים.

215 עבד אלחמיד השני (1842—1918). נודע בעריצותו וביחסו השלילי לתנועה הציונית. ב-1908 מוגר שלטונו בידי התורכים הצעירים.

216 השלטונות היו ממשיכים לתבוע מס גולגולת גם על אלה שנפטרו בינתיים.

217 תחת ידו.

218 ירום הודה.

219 ר' שלום לוי אלשיך, רב הקהילה וראש הוועד הרוחני, ור' שלום כהן עראקי.

220 ר' יוסף חיים זוננפלד.

221 בעלי דין.

והרבו להתוכח אתנו, ותשובתנו אחת היא, עד שגם הראב"ד ר' יעקב צדיק ז"ל השיב: כן הוא הדין, ואין מקום עוד לויכוחים! ויצאנו בזר הנצחון. ואעפ"י שהיה לנו כמה טענות נגדם, במה שעברו על תנאי שהתנו על עצמם בעת אשר נכללו הראשונים בכוללותם, ועוד ועוד ממה שהרעו לנו בכמה ענינים במשך חמש שנים לפני זה, בכל זאת בחרנו לנו הדרך היותר קצרה והיותר מועילה לפי הדין. ותלי"ת הצלחנו באותו זמן בהיותינו באחדות גמורה.

קניית בית עלמין לקהילה

אמנם עוד חסר לנו קרקע לבית-עלמין לבדנו, והיינו מוכרחים לקבור הנפטרים בבית-עלמין של הספרדים במחיר, עד שנת תר"ע. אז בהשתדלות הא' אלברט ענתבי קנינו קרקע בהר-הזיתים בסך מאתים וחמשים לי"פ בערך, ושילמנו מקצת מהסך והשאר מקופת ההלוואות שתחת-יד א. ענתבי הנזכר. ובין כר"כ²²² בא הבארוך אדמונד רוטשילד²²³ לירושלים. ותיכף הגשנו מכתב בקשה לעזור לנו בקנין זה. ונדב סך מאה לי"פ ליד הא' א. ענתבי. והראשון שנקבר בה הוא ר' יחיא הלוי²²⁴ נע"ג. ויצאו כל הקהלה ללוותו ושוטרים שומרים אחריו פן יקראנו אסון ח"ו²²⁵ מצד כוללות הספרדים. ובשנת תרע"א הכריחנו המוכ'ת של כפר השילוח לקנות עוד הקרקע הסמוכה לראשונה, ואם לא, הוא ימכרנה לאחרים ויחסמו עלינו את הדרך. והלך הדבר בזה אצל הא' א. ענתבי, כי היה ידידו. ונעתר לבקשתו וקנינו אותה, ושילם מחירה הא' א. ענתבי. והיינו פורעים לאט-לאט מקופת הכולל עד שנת תרע"ג. והנה קם המוכ'תאר הנז' להתעולל, כי יש עוד קרקע סמוכה לשתיים הראשונות ועלינו לקנותה. ואחר כמה מז"מ²²⁶ הוכרחנו לקנותה. אמנם לא רצה הא' א. ענתבי עוד ללוות²²⁷ לנו והכריח את כל חברי הועד הכללי שלנו, הם עשרה אנשים, לשלם כל אחד ואחד סך כ"ח לי"פ מכיסו בתור הלוואה, עד שיפרעו מקופת הכולל. ובעל כרחם שילמו, ועשו להם קושאן, חלק לכל אחד ואחד בעד חלקו בשיתוף, ונשאר קנוי לחברי הועד עד היום.

222 כך וכך.

223 נודע בכינויו "אבי היישוב", על שום תמיכתו הכספית הנדיבה ביישוב ארץ-ישראל. הברון ביקר בארץ בשנת תרע"ד (1914).

224 יחיא הלוי עמר, מעולי תרמ"ב.

225 חס ושלום.

226 משאות ומתנות.

227 במשמעות להלוות.

בתלאות מלחמת העולם

והיינו פורעים דמי בית-עלמין, הראשונה והשנייה²²⁸, לאט-לאט מקופת הכולל, מלבד כל הצרכים של הישיבות והדיינים וראשי-הועד והסופר ותמיכות לאלמנות ויתומים עד שנת תרע"ד. ואז פרצה המלחמה העולמית וצרות רבות בעקבותיה. ונגד כולם²²⁹ צרת גיוס-הצבא, שסבלתי אני יותר מכל חברי הועד בהיותי ראש ועד גשמי²³⁰. ומנינו שני מוכתארים, מעת שנפרדנו, בשכירות חדשית. והיו תופשים בחורים מבני עשרים שנה ומעלה עד שלושים ואח"כ עד ארבעים. וכמה יסורין סבלתי בעד דרישת אנשי צבא²³¹ בפרט מהבורחים. ואסרו אותי פעמיים. ופעם שלישיית בבית-הכסא, יום אחד. ואח"כ דרשו מבני ארבעים וחמש²³², וביקשו אותי גם כן לילך לצבא, לולי שעשו ראשי העדה מכתב בקשה לג'מאל-פאשה, שהיה אז בירושלים. והלכו אליו ג' מוקני הקהילה במכתב-בקשה, ונעתר לבקשתם, ואז רפו ידיהם ממני. וכאשר הגיעה שנת תרע"ח נכנסו האנגלים לירושלים בכ"ה כסלו ואז נושענו מצרת המלחמה. וחשבנו שניגאל גאולה שלימת, ותיהפך לגלות-חדשה כמ"ש חז"ל "תחת טולא דחמריה דישמעאל וכו'"²³³. ואז התחילה ממשלת הציונים ויקרבו אליהם האנשים הקרובים אל משמעתם, ואת החרדים אל דבר ה' ריחקו. ולאט לאט השתלטו על כל עניני האומה, "והכסף יענה את הכל"²³⁴ אמר החכם שבחכמים.

חלוקת תפקידים בין עסקני העדה

בשנת תרע"א²³⁵ נתקנאו בי אנשים מחברי הועד, שכל דבר היה נחתך על פי, ורצו לחלק משרות הכולל בין כולם. באותו זמן הייתי חלוש מאד מרוב העול, שהייתי נושא יום וליל. ויהי היום בחודש תמוז הלכתי אצל רחמים מזרחי, שהיה מידידינו. וכאשר ראה אותי והכיר בפני, אמר: אתה מסכן בעצמך! אך עצתי

228 לשון נקיבה, על פי הערבית.

229 יותר מכל, כנגד הכל.

230 שלא כר' שלום אלשיך, ראש הוועד הרוחני, לא היה הרב אלנדאף משוחרר מן הצבא.

231 בגלל חיפוש חייבי גיוס.

232 תבעו לגייס בני ארבעים וחמש.

233 שבת, דף יא, א; גיטין, דף יז, א; סנהדרין, דף צח, ב.

234 קהלת י, יט.

235 על פי העניין יש להגיה תרע"ח או תרע"ט.

כי תבוא עמי למוצא לנוח איזה שבועים. והנאני הדבר. ואז לקחתי אשתי, ולקחנו צרכנו, כלים ומזון אתנו. והיה לו חצר גדולה שם, וישבנו שני שבועים. וכשהיה להם איזה ענין, שטעון הסכמתי, או חתימה על מכתב, היו שולחים אלי על-ידי השמש אברהם טוילי.

ויהי היום והנה השמש בא, ויגד לי את אשר חותרים תחתי שני בני היצה"ר²³⁶, ואת אשר כבר עשוהו, לחלק הפקידות והגבאות לד' כתות. כי עד עתה הכל היה בשם שנינו אני ור' שלום אלשיך אשר נתמנינו מהקהל, ואשר כבר נתפרסם בעתונים ובמכתבי בקשה לנדבה. ורק הם מחכים עד בואי להסכים, באשר גם ר"ש²³⁷ כבר הסיתוהו והסכים אתם. וכאשר שמעתי גדל צערי, בהיות שזה הדבר כאשר יודע בחוץ-לארץ לנדיבי עם ה' יגיע לכולל נזק גדול, וכאשר כן היה. אז הוכרחתי לחזור לביתי. והנה תיכף בא השמש להודיעני, כי תתקיים בלילה אסיפת כל חברי הועד בבית אחד מהחברים. וכאשר הלכתי ראיתי והנה כולם עומדים בדעה אחת כפי מה שהוסכם ביניהם, שהכספים והבקשות יהיו מחולקים: ת"ת ע"ש²³⁸ שנים מהם, הישיבות ג"כ²³⁹, בית-עלמין ג"כ, יתומים ועניים וכו' ג"כ. ויציעו לפני את דבריהם. וכיון ששמעתי התפלאתי איך החליטו והדפיסו כבר פירמה של מכתבים על שם כל אחד ואחד מהנו', בלי ידיעתי והסכמתי, אחרי שאני ראש הועד, וכל הענינים של הכולל נעשים ונחתכים על פי. ובכל זאת אמרתי להם: על כבודי אוכל לוותר. אמנם על ההפסד המגיע לכולל מזה איני מוותר. כי כאשר יראו שנשתנה הדבר יחשבו, או שנחשדנו אני ורש"ל²⁴⁰ ויתנו מגרעות בנו, או שנפלה מחלוקת בינינו, וימנעו מלעזור. ובכל זאת לא חזרו מדעתם, ויאריך הויכוח בינינו עד אחר חצות לילה, וגברה ידם, ואז הוציאו מחשבתם לפועל. ורבים מהנדיבים קפצו ידיהם מזה. והיות שנטלו לעצמם שנים מהחברים להתמנות על בית-עלמין, והמשיכו פעולתם עד יום מותם, קם אחריהם אברהם צארום²⁴¹ ותפש משרתם (הפרי מזה שלא יכל לפרוע חובות הבי"ע²⁴² כי אם מה שפרענו תחלה על ידינו).

236 היצר הרע, על פי הכתוב "ובני יצהר" (שמות ו, כא). הכותב לא נקב בשמותם.

237 ר' שלום.

238 תלמוד תורה על שם.

239 גם כן.

240 ור' שלום לוי.

241 ניהל את עניני העדה בירושלים משנת תרע"ט ועד למותו בשנת תש"ב.

242 הבית-עלמין.

במערכות התינוך

לפני כל זה בשנת תרע"ג התעוררו השרים פקידי ואמרכלי א"י באמשרדם לבוא לעזרת הת"ת שלנו ע"י אמצעות הפקיד שלהם בירושלים ת"ו הרב בנימין הלוי הורוויץ. וישלח אחרי יען כי ידעו שאני המנהל והמשתדל בקיום והעמדת הת"ת מזמן רב. ויחקור על מצב התימנים בכלל והת"ת בפרט. ואחר שביארתי לו כל המצב, וכמה תלמידים נמצאים בהת"ת, וכמה ישנם עוד בחוצות, אז עשינו חשבון על ההוצאות הדרושות, הן למורים, ואני עממם, הן לשכירות מקום המכיל, כי עדיין היינו מצטמצמים במקום צר. ויאמר לי: תבקש מקום בעד שלש כתות וחדר המנהל, ואני אשלם השכירות עם משכורת המורים. ובתנאי שיהא הת"ת מתנהל על-פי פקודתנו, על-פי התורה והמסורת ועל-פי מבטאנו התימנים. ובקשתי חצר גדול ונודמן חצר בגבול שכונת רחובות הבוכאים של אחד מערבי ת"ח²⁴³. שכרנו אותו לשנה, שנת תרע"ד, כי זה היה בסוף שנת תרע"ג, ונכנסנו בו. והביא מורה לחשבון ודקדוק, אשכנזי. והיה בא שעות ידועות. והבוחן היה רב ישראל פורת. והמורים היה²⁴⁴: להתחלת קריאה, וקריאה תנ"ך מקרא ותרגום אונקלוס ורב סעדיה גאון (רס"ג), שתי כתות יחד — יוסף בן שלום צפירה. ולביאור תורה, נביאים ומשנה — היה רבי סלימאן בן הר"ר סעדיה משרקי [מזרחי].

התלמידים החרוצים והשוקדים על הלימוד, בני שתים-עשרה שלוש-עשרה שנה, היו מכניסים אותם לביה"ס "דורש-ציון", שתחת פקודת אמשרדם, להשתלם בלימודים. ובני יוסף שהיה בן י"ג שנה למד שנה וחצי. וכשנבחנו התלמידים, בנוכחות כמה רבנים מהספרדים ובראשם הרה"ג יעקב מאיר, נבחן בני בכל הלימודים, והשיב על כל שאלה ששאלוהו, והתפלאו איך ילד תימני נמצא עליון על כל התלמידים הגדולים ממנו משאר קהלות הלומדים שם. וכמעט שלטה בו עין-הרע, כי שני ימים אחר הבחינה נפל למשכב מהקדחת שגברה עליו, ואחר ג' ימים נלב"ע. אוי לי על שברי. וכמעט לא נותר בי כח לסבול עוד הנהלת הת"ת ועניני הקהלה עד שהוכרחתי לנסוע ליפו ולמושב רחובות וראשון-לציון להפיג צערי. וישבתי נודד כג' שבועים עד שבאו אלי מחברי הועד שלנו לפייסני ולנחמני לחזור למקומי, כי נעזב הכל. ואז חזרתי לירושלים ת"ו לשירותי הן בת"ת והן בעסקי העדה.

243 תלמיד חכם.

244 הכוונה: היו.